

מטבע הוא גורל

מטבעות חדשים עבור זמנים חדשים

ג'ון רוג'רס

סקאיי היה פליט מזימבבואה שחי ברחובותיה של קייפטאון למשך מספר חודשים. הוא לא היה מישהו שוותר בקלות. יום אחד הוא פגש חברים ב-CES (שיטת חילופין קהילתית); בתמורה לשירותיו בביצוע מלאכות שונות הוא השיג כל מה שהיה צריך כדי לצייד צריך להתגורר בו, אבל אז איבד הכל בשרפה; חברי CES¹ התגייסו תוך זמן קצר להעמידו על רגליו בכפר צריפים אחר; אז פרצו לביתו שודדים ושוב איבד הכל. לאחר כל נפילה הוא הרים את עצמו בעזרת שיטת החילופין והגיע למקום טוב יותר. לבסוף הוא הצליח לשכור דירה באזור אקסקלוסיבי של קייפטאון, מרינה דה גאמה, המשקיף על האגם ונמצא רחוק מהאלימות והעוני שחווה קודם לכן. באמצעות CES הוא קשור כיום למערכות חילופין מקומיים בחמש עשרה ארצות. וכל זאת ע"י נתינה וקבלה במידה שווה ל- ומאחרים.

בעוד מנהיגי עולם דנו ב"כלים פיננסיים מחדשים" לקיימות בפסגת העולם ביוהנסבורג בשנת 2002, חברי CES עשו זאת "על באמת". מאמציהם עוזרים לחזק קהילות, ליצור מקומות עבודה, לתגמל מתנדבים, להילחם בבידוד, לשמור שאנשים יישארו פעילים, לעודד חברויות חדשות, להגן ולשפר את הסביבה הקרובה ולשנות חייהם של בני אדם.

מה הם עושים בדיוק ב-CES? בדומה לכמה אלפי אנשים מסביב לעולם שגילו את כוחו של המטבע המקומי: הם משתמשים במטבע-עובר-לסוחר של עבודתם ככנס לשיפור חייהם הפרטיים וחיי הקהילה, במקום להמתין לכספים שאולי יוזרמו בקושי וייצרו מקומות עבודה; הם ממירים שירות בשירות; הם מחברים את הכשרים שלהם לצרכים של אחרים. אם יש משהו שצריך להיעשות זה תמיד נעשה מכיון שהמשאב, שהוא המטבע-עובר-לסוחר, תמיד מספיק כל עוד אנשים מוכנים לעבוד.

מערכות של מטבעות קהילתיים הוקמו בין עסקים, בין שכנים, בין צעירים ובין גמלאים, בין ארגוני דיוור, בין איגודים למתן אשראי ובאינטרנט – מערכות שנעות בגודלן בין מספר אנשים לאלפי חברים. הם שימשו להרחבת הקהילה ולתמיכה בהתפתחות הכלכלית המקומית - באפריקה, באסיה, באוסטרלאסיה, באירופה, בצפון ובדרום אמריקה.

מטבע חפשי למטבע קהילתי

כשמערכת חילופין מסויימת אינה כרוכה בכספים או מוכנים אותה 'חופשית'. אז למה לא לעזור לאדם השני? בשנים האחרונות כמה תנועות התפתחו לעידוד חילופין חופשי:

- פריקונומי² מעודד אנשים לחלוק את הכשרים שלהם, את כליהם, את החלל ואת האדמה שלהם;
- פריסייקל³ עוזר למיליוני חבריו למחזר פריטים שברשותם בכך שיתרמו אותם לאחרים;
- בוק קרוסינג⁴ מעודד את חבריו להשאיר את הספרים שאין להם עוד חפץ בהם במקומות ציבוריים כדי שאחרים יוכלו ליהנות מהם ולהעבירם הלאה.

חילופין חופשי היא דרך מצויינת לאפשר למתנותינו לנוע. הדבר מפאר תלות הדדית, מונע מטובין להגיע לאתרי זבל ומטפח קשרים בין בני אדם. אבל עסק מתנדנד או מישהו שחי על הכנסה נמוכה צריכים להיות זהירים עם נכסיהם; תמורה עשויה לעודד אותם לעזור לאחרים ובכך לשחרר כמויות של אנרגיה חברתית סמויה מן העין שתופנה לשינוי חיובי.

תוצאה אחת מ"חריקת האשראי" הגלובלית היא מחסור במזומנים לצורך עבודה אמיתית, כמו מכשיר חשמלי שממתין לזרם כדי לפעול. החדשות הטובות הן שקהילות יכולות ליצור מטבעות חדשים שמנצלים נכסים מקומיים כדי לענות על צרכים מקומיים ולתגמל את אלה שחולקים את כישוריהם. הרעיון איננו חדש; מטבעות מקומיים היו בשימוש במשך אלפי שנים; הם סייעו לקהילות רבות בארה"ב ובאירופה בשנות ה-30 המוקדמות⁵ ובארגנטינה בעת קריסתו של המטבע הלאומי ב-2001.⁶

מטבע קהילתי פועל כמו מחזור הדם עבור הכישורים והנכסים של הקהילה; הוא פועל כמו מערכת חיסון המגינה על הקהילה מפני זעזועים מבחוץ. הוא מעמיד מערכת מידע לצורך רישום והערכה של נכסים, כגון: כישורים, שירותים וטובין אישיים; עסקים בעלי יכולת מוגבלת בקהילה, אולמות קהילתיים, מתנ"סים ומבנים ציבוריים; זה מעניק מערכת תגמול למי שחולק את כישוריו; זה מפעיל נכסים וכתוצאה מכך פותר

1 Community Exchange System (CES) <http://www.community-exchange.org>

2 Freeconomy – www.justfortheLoveofit.org

3 Freecycle - www.freecycle.org

4 Book Crossing <http://bookcrossing.com>

5 <http://www.depressionscrip.com>

6 <http://www.trueque.org.ar>

בעיות אישיות וקהילתיות, עונה על צרכים דחופים ומשיג מטרות חשובות. זה פועל יותר כאמצעי חליפין מאשר כמאגר של ערך מכיון ש'כסף זורם הוא כסף עובד'. אמון, מוניטין וידידות מעמיקים עם כל פעילות חילופין.

מטבעות קהילתיים בפעולה

חלק מהמטבעות הקהילתיים תומך בעסקים המקומיים בכך שהם נשארים באזור מסויים במקום לזרום למרחקים לידיהם של מחזיקי מניות מרוחקים: דוגמאות לכך הם "שעות איתאקה" ו"ברקשארס" בארה"ב,⁷ "כימגאואר" בגרמניה,⁸ "טאלנטה טאושקרייס" באוסטריה,⁹ ורשתות חילופי עסקים בכל העולם.¹⁰ ע"י שימוש במטבע מקומי נמשכים יותר לקוחות לרכוש בעסקים מקומיים הן באמצעות המטבע הלאומי והן באמצעות המטבע הקהילתי ואנשים מנסים רעיונות עסקיים חדשים ע"י כך שהם מטפחים קבוצת לקוחות נאמנים.

שיטות אחרות מכוונות לטפח את הקהילה ע"י מתן רשתות תמיכה ורשת בטחון בעיתות מצוקה; ביניהם בנק הזמן, LETS או מערכות מסחר חליפין מקומיים, ועוד¹¹; שכנים עוזרים לשכניהם ומתנדבים תומכים בפרוייקטים קהילתיים. אנשים מבצעים פעולות יומיומיות עבור אחרים, כמו קניות או להוציא את הכלב לסיבוב, הם קונים מצרכים מקומיים מחקלאים מקומיים, הם נוטלים חלק בנטיעת עצים, בהפעלת בתי קפה מקומיים ובמרכזים קהילתיים.

קהילות בינלאומיות, כמו פינדהורן בסקוטלנד ודמאנהור באיטליה, יצרו מערכות מטבע שמשרתות הן תושבים והן מבקרים. תיירים יכולים לרכוש מטבע קהילתי, שנשאר באזור עד שהוא נפדה, באמצעות כסף רגיל; תיירים רבים לוקחים את השטרות הביתה כמזכרות והכסף מושקע בפרוייקטים מקומיים (דוגמה ראה הערה¹²).

מערכות מטבע אחרות נוצרו סביב נושאים או קבוצות מסויים: בית משפט לנוער בארה"ב; התכניות עבור קשישים Elderplan בניו יורק ו-Fureai Kippu ביפן; טיפול בחולים במרפאה פרטית של רופא בלונדון; אשראי זעיר¹³ שמגבה מטבע קהילתי ברזיל.¹⁴

שינויי האקלים, סיומה של תקופת הנפט הזול ומערכת פיננסית לא לגמרי מתפקדת יוצרים אתגרים גדולים המצריכים חשיבה ופתרונות יוצרים תוך שהעולם לומד לארגן את עצמו; האינטרנט, רישות חברתית ותוכנות בנות קוד פתוח מצביעים על דרכים חדשות שבהן אנשים יכולים לפעול במשותף; עסקים מקומיים, אזרחים וקבוצות קהילתיות בונים לעצמם את סירות ההצלה שישמשו אותם לניווט במים סוערים. לפני שנתיים העיירה טוטנס באנגליה הציתה תנועת מעבר גלובלית שמלמדת אזרחים להתכונן לשרוד בעולם עם שינויי אקלימי ופחות נפט. תנועות מעבר רבות השיקו מטבעות מקומיים משל עצמן: טוטנס פאונד וליוויס פאונד¹⁵ פועלות ומצליחות; קהילות בניו זילנד עשויות לבוא אחריהן.¹⁶

חלק מהניסויים המתקדמים ביותר מכוונים לעידוד הצרכנים להקטין את צריכת האנרגיה שלהם ולהרבות את הצריכה ממקורות מתחדשים: לדוגמה 'קילוויט קארדס' בארה"ב הם כרטיסי שי שניתן באמצעותם לרכוש 10 קוט"ש של חשמל ושאפשר גם לסחור בהם¹⁷; 'זוננשיינה' בגרמניה מנפיק תווי קניה עוברים לסוחר, שנרכשים באירו שמושקעים בפיתוח מקורות אנרגיה מתחדשים מקומיים.¹⁸

מערכות מסויימות מתעדות כל פעולה, אצל אחרות יש שטרות, מטבעות ותלושים בטיחותיים המעוצבים ע"י אמנים מקומיים; אחרות מנפיקות סוג של מטבע כ'אשראי הדדי' שאנשים מחליפים ביניהם; אחרות מונפקות ע"י סמכות מרכזית ומגובות ע"י שירותים או נרכשות באמצעות ההילך החוקי של המדינה.

מערכות רבות מנצלות את כוחו של האינטרנט כדי ליצור פלטפורמה להחלפת מספר מטבעות, לדוגמה CES, אופן מאני וריפל.¹⁹

7 <http://www.ithacahours.org>; <http://www.berkshares.org>

8 <http://www.chiemgauer.info>

9 <http://www.talentierte.at>

10 <http://irta.com>

11 <http://www.timebanks.org>, <http://www.timebanking.org>, <http://letslinkuk.org>, <http://www.lets.org.au>, <http://www.fourthcornerexchange.com>.

12 דולרים של סולט ספרינג בקנדה, לדוגמה: <http://www.saltspingdollars.com>

13 microcredit

14 <http://www.strohalm.net/en/bonus.html>

15 <http://totnes.transitionnetwork.org/totnespound/home>; <http://www.thelewespond.org>

16 <http://transitionaotearoa.org.nz>

17 <http://kilowattcards.com>

18 <http://www.sonnen-scheine.de/eine-seite>

הלקחים

יוג'י ברה, מאמן בייסבול בארה"ב, מתבדח באומרו ש"בתיאוריה, אין הבדל בין תיאוריה לבין מעשה; מעשית אבל, יש ויש". בכמה עשרות שנים של נסיון מעשי נלמדו מספר שיעורים חשובים ביישום מטבעות קהילתיים בני קיימא:

- א' – המתכננים עובדים בצמוד לקהילה המקומית כדי לזהות את מטרותיה ונכסיה;
- ב' – התכנון נעשה במחבר לתנאי השטח במקום ולא בנסיון להציח מערכת שעבדה במקום כלשהו;
- ג' – הם בוחרים במערכת מטבע שמשרתת את המטרות ואת התנאים המקומיים;
- ד' – הם יוצרים אירגון יעיל שינהל וינחה מערכת ישימה ויזכה בהערכה ובכבוד מצד המשתמשים בה.

כסף זורם בקלות. הוא מגיע לכל מקום ועושה כל דבר. מטבעות קהילתיים גם הם זורמים בקלילות כאשר הם מסמנים נתיב חדש לחילופים. אבל הם מגדירים גם הגבלות: מטרות מוגדרות; גודל איזור הפריסה; סוג החברות בהם; פעילויות הרצויות להם; נהלי סחר שמעודדים פעילות הוגנת. הגבלותיהם של המטבעות הקהילתיים מושכות אנשים שהשימוש בהם נושא ערך עבורם – הדדיות, התייחסות הוגנת לאנשים, קיימות, פעילות הוגנת – וכל פעולה בתוך המערכת משרה ערכים אלה אל תוך חיי הקהילה. זו גישה אקולוגית לתכנון מערכות מטבע.

השימושים בכסף ניתנים להגבלה באמצעות קרנות נאמנות אתיים, גמילות חסד, אשראי זעיר, קואופרטיבים או יזמות חברתית, אבל הוא תמיד עשוי לדלוף שוב אל מחוץ לאזור או לפעילות המסויימים ולזרום לאנשהו אחר. מטבעות קהילתיים נשארים היכן שהם. הגבלות אלו מאפשרות פיקוח ציבורי על אחד הכלים האנושיים החזקים ביותר: מערכות מטבע. במסעינו אל עבר עתיד בר-קיימא מוטבעת על דרכונו של המטבע הקהילתי החותמת: „הכניסה מאושרת“.

השתנות הקהילה

הולדת מטבע קהילתי היא יישום צדק חברתי וכלכלי. אנו כה מותננים ע"י האפשרויות להשיג כסף, הן בחיי הפרט והן בניהול הכספי של קהילותינו, שחשיבתנו אודות אפשרויות נוספות אחרות מוגבלת. אדגר קאהן, המפתח של, בנק הזמן, מבטא זאת כך: „המחיר האמיתי שאנו משלמים עבור כסף הוא השליטה שיש לכסף על התחושה שלנו של מה אפשרי – הכלא שהוא בונה סביב דמיונו.“

סקאיי מקייפטאון הוא רק אחד מיני רבים שהפעיל את דמיונו ואת כוחו של החילופין כדי לשפר את התנאים בחייו; בעוד קהילות ברחבי העולם מתעוררות לפוטנציאל שלהן להתאים נכסים לצרכים – את נכסיהן לצרכיהן – המטבעות הקהילתיים יבשילו ויהיו לחלק מהחיים הרגילים במאה ה-21.

ג'ון רוג'רס

ערך לאדם

www.valueforpeople.co.uk

קישורים ומקורות:

סרטון: „שני הצדדים של המטבע“:

http://mareauxcanards.ouvaton.org/films.php?choix_film=25

מרכז מקורות למערכות מטבע משלימות ובסיס נתונים עולמי למערכות מטבע משלימות:

<http://www.complementarycurrency.org>

תומס גריקו: 'להמציא את הכסף מחדש'

<http://www.reinventingmoney.com>

ברנרד ליטאר (מחבר): "עתידו של הכסף"

<http://transaction.net>

רוי דייויס, אוניברסיטת אקסטר, הממלכה המאוחדת:

<http://projects.exeter.ac.uk/RDavies/arian/money.html>

19 <http://www.community-exchange.org>, <http://openmoney.ning.com>
<https://ripplepay.com>